การพัฒนาเทคโนโลยีของการบำบัดน้ำเสีย

(Technology Development of Wastewater Treatment)

ขนิษฐา หทัยสมิทธ์[*] สมบัติ ฑีฆทรัพย์[**]

*สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา 1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหริรัญจี เขตธนบุรี กรุงเทพฯ 10600
**ภาควิชาวิศวกรรมเครื่องกล คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
200 ถนนรังสิต-ปทุมธานี แขวงรังสิต เขตธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 12110

เมื่อพ.ศ. 855 สมัยยุคกลาง (Middle Age) ชาวโรมปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงสู่แม่น้ำไทเบอร์ (Tiber) จนเกิดปัญหามลพิษทางน้ำ ทำให้แหล่งน้ำสกปรกและเกิดโรคระบาดขึ้น ต่อมาชาวโรมได้สร้างท่อส่งน้ำเพื่อแยกน้ำดื่มกับน้ำทิ้งออกจากกัน

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มลพิษทางน้ำมีความซับซ้อนและมีสารพิษร้ายแรงมากขึ้น จนธรรมชาติไม่สามารถบำบัดและฟื้นฟูสภาพแหล่งน้ำเองได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ดังเช่นเช่น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2532 เรือบรรทุกน้ำมันของบริษัทเอกซอน วอลเดซ (Exxon Valdez) เกิดรั่วบริเวณอ่าว ปรินซ์ วิลเลียม ซาวด์ (Prince William Sound) เมืองอลาสกา (Alaska) ส่งผลให้คราบน้ำมันลอยปกคลุมผิวหน้าทะเลกว้างประมาณ 3,400 ตารางกิโลเมตร ทำให้สัตว์น้ำเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 เรือบรรทุกน้ำมันของบริษัทเอกซอน วอลเดซรั่วบริเวณอ่าว ปรินซ์ วิลเลียม ซาวด์
ที่มา (Ferrara, 2010)

นอกจากนี้เหตุการณ์ปนเปื้อนของสารเมทิล เมอร์คิวรี (methyl mercury, CH_3Hg) ซึ่งเป็นสารประกอบอินทรีย์ของปรอทในน้ำเสียของบริษัท ชิสโส ที่ระบายออกสู่อ่าวมินามะตะ ประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดการสะสมสารพิษนี้ในสัตว์ทะเลและมนุษย์จนเป็นสาเหตุของโรคมินามาตะ (Minamata) ที่รู้จักกันโดยทั่วไป (ภาพที่ 2) เด็กที่เป็นโรคมินามาตะมีอาการสมองพิการและระบบประสาทไม่ทำงาน

ภาพที่ 2 เด็กญี่ปุ่นที่เป็นโรคมินามาตะ
ที่มา (เพ็ญโฉม ตั้ง, 2550)

น้ำเสีย ในพระราชบัญญัติส่งเสริมสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 หมายถึง ของเสียที่อยู่ในสภาพเป็นของเหลว รวมทั้งมวลสารที่ปะปนหรือปนเปื้อนอยู่ในของเหลวนั้น คุณลักษณะของน้ำเสียทางกายภาพ ได้แก่ สี ความขุ่น อุณหภูมิ กลิ่น ทางเคมี ได้แก่ สารอินทรีย์ ไนโตรเจน ฟอสเฟต และทางชีวภาพ เช่น จุลินทรีย์ สาหร่าย เป็นต้น (เกรียงศักดิ์ อุดมสินโรจน์, 2542)

การพัฒนาเทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียในช่วงแรกเกิดขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2393 กระบวนการบำบัดน้ำเสียใช้การฉีดสเปรย์ลงในดิน (land spraying) เพื่อให้ดินย่อยสลายของเสียเอง ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2393-2413 มีการศึกษาการเป่าอากาศลงในน้ำเสีย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของระบบบำบัดแบบบ่อเติมอากาศ (aerated lagoon) และแบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์ (activated sludge process, AS)

ระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อเติมอากาศ (ภาพที่ 3) เป็นระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อธรรมชาติที่มีการเติมออกซิเจนจากเครื่องเติมอากาศ (aerator) เพื่อเพิ่มออกซิเจนในน้ำให้มีปริมาณเพียงพอสำหรับจุลินทรีย์สามารถนำไปใช้ย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย ดังสมการ

$$\text{Org} + \text{Bact} \rightarrow CO_2 + H_2O + \text{cell} + \text{Org} \downarrow$$

ภาพที่ 3 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อเติมอากาศ
ที่มา (WPL, 2010)

ระบบนี้สามารถลดปริมาณความสกปรกของน้ำเสียในรูปค่าบีโอดี (biochemical oxygen demand, BOD) ได้ร้อยละ 80-95 ระยะเวลาเก็บกักน้ำภายในบ่อเติมอากาศประมาณ 3-10 วัน และเครื่องเติมอากาศจะต้องออกแบบให้มีประสิทธิภาพ

ต่อมา ปี พ.ศ. 2458 ได้เริ่มมีการศึกษาระบบบำบัดน้ำเสียแบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์ (ภาพที่ 4) ซึ่งเป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย และยังเป็นที่นิยมใช้งานกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน หลักการของระบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์เป็นวิธีบำบัดน้ำเสียโดยเลี้ยงแบคทีเรียพวกที่ใช้ออกซิเจน (aerobic bacteria) ให้อยู่ในรูปสารแขวนลอย เพื่อทำหน้าที่ย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย ระบบบำบัดนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ถังเติมอากาศ (aeration

tank) ทำหน้าที่กำจัดสารอินทรีย์ และถังตกตะกอน (sedimentation tank) ทำหน้าที่ตกตะกอนแบคทีเรียที่ติดมาจากถังเติมอากาศก่อนปล่อยน้ำที่ผ่านการบำบัดสู่สิ่งแวดล้อม

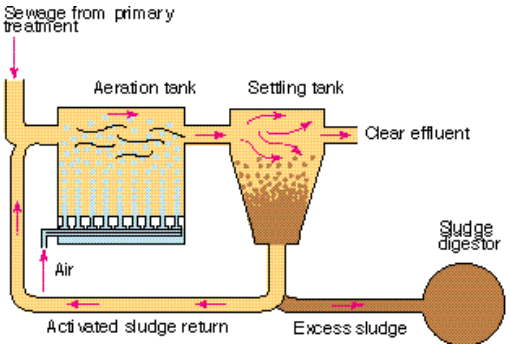

ภาพที่ 4 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์
ที่มา (Pearson Company, 2001)

ต่อมามีการประยุกต์ระบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์จากการเติมอากาศแบบเป่าให้ทั่วทั้งถังปฏิกรณ์มาเป็นระบบเติมอากาศตามแนวยาว (plug flow) ในปัจจุบันเรียกระบบนี้ว่า “ระบบบำบัดน้ำเสียแบบคลองวนเวียน(oxidation ditch, OD)” (ภาพที่ 5) หลักการของระบบนี้เริ่มจากการสร้างสภาวะแอนอกซิค โซน (anoxic zone) ซึ่งเป็นสภาวะที่มีออกซิเจนมากและน้อยสลับกันไป สามารถบำบัดไนโตรเจนและฟอสเฟตได้ดี เหมาะกับการบำบัดน้ำเสียตามโรงพยาบาล และโรงฆ่าสัตว์

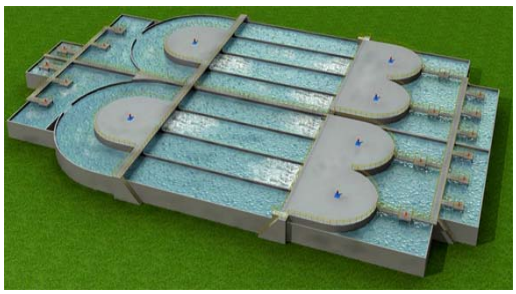

ภาพที่ 5 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบคลองวนเวียน
ที่มา (DBS Manufacturing, 2008)

ในช่วง ปี พ.ศ. 2443-2468 ได้มีการศึกษาระบบที่ใช้จำนวนจุลินทรีย์น้อยลงโดยสร้างที่ยึดเกาะ (media) เรียกว่า ระบบการตรึงฟิล์มจุลินทรีย์ (fixed-film) ซึ่งมี 2 แบบใหญ่ๆ ดังนี้

1. ระบบบำบัดน้ำเสียแบบแผ่นหมุนชีวภาพ (rotating biological contactor, RBC)
2. ระบบบำบัดน้ำเสียแบบโปรยกรอง (trickling filter)

ระบบบำบัดน้ำเสียแบบแผ่นหมุนชีวภาพ (ภาพที่ 6) มีกลไกในการบำบัดน้ำเสียที่อาศัยจุลินทรีย์แบบใช้อากาศจำนวนมากที่ยึดเกาะติดบนแผ่นจานหมุนในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียโดยการหมุนแผ่นจานผ่านน้ำเสีย ซึ่งเมื่อแผ่นจานหมุนขึ้นมาสัมผัสกับอากาศก็จะพาเอาฟิล์มจุลินทรีย์ขึ้นสู่อากาศด้วย ทำให้จุลินทรีย์ได้รับออกซิเจนจากอากาศ และใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย ต่อจากนั้นแผ่นจานจะหมุนลงไปสัมผัสกับน้ำเสียในถังปฏิกิริยาอีกครั้ง ทำให้ออกซิเจนส่วนที่เหลือผสมกับน้ำเสีย ซึ่งเป็นการเติมออกซิเจนให้กับน้ำเสียอีกส่วนหนึ่ง สลับกันไปเป็นวัฏจักร แต่เมื่อมีจำนวนจุลินทรีย์ยึดเกาะแผ่นจานหมุนหนามากขึ้น จะทำให้มีตะกอนจุลินทรีย์บางส่วนหลุดลอกจากแผ่นจานเนื่องจากแรงเฉือนของการหมุน ซึ่งจะเป็นการรักษาความหนาของแผ่นฟิล์มให้ค่อนข้างคงที่โดยอัตโนมัติ

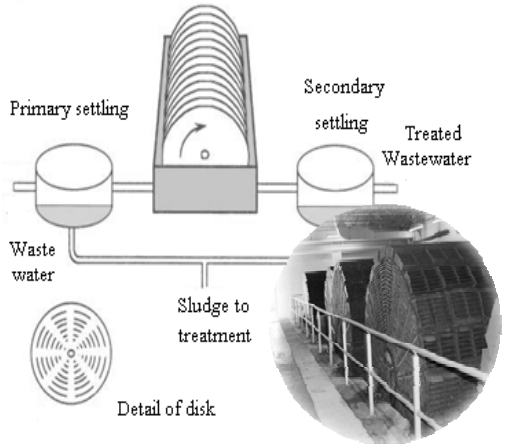

ภาพที่ 6 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบแผ่นหมุนชีวภาพ
ที่มา (González, 1996)

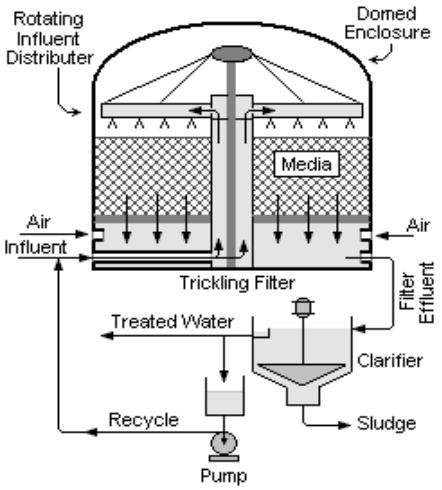

ภาพที่ 7 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบโปรยกรอง
ที่มา (Wikipedia, 2010)

ระบบบำบัดน้ำเสียแบบโปรยกรอง (ภาพที่ 7) เป็นระบบที่น้ำเสียถูกฉีดเป็นฝอยตกลงมายังก้อนหิน หรือพลาสติกซึ่งเป็นที่เจริญของจุลินทรีย์ จุลินทรีย์ที่เกาะอยู่กับก้อนหินหรือพลาสติกเหล่านี้จะย่อยสลายอินทรีย์วัตถุในน้ำขณะที่น้ำเสียไหลผ่านก้อนหินออกไป การทำให้น้ำเสียเป็นฝอยเพื่อต้องการเติมออกซิเจนให้กับจุลินทรีย์ และกำจัดแก๊สคาร์บอนไดออกไซด์ในน้ำเสียออกไป

ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2513 ซึ่งเป็นยุคที่โลกเกิดภาวะวิกฤตด้านพลังงาน เนื่องจากการจำกัดการผลิตน้ำมันโดยกลุ่มประเทศโอเปค ทำให้เกิดความจำเป็นต้องคิดค้นพัฒนาระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้แบคทีเรียย่อยสลายสารอินทรีย์แบบไร้อากาศ ซึ่งทำให้ประหยัดพลังงานมากขึ้น และมีการพัฒนารูปแบบต่างๆ ขึ้นใช้งาน โดยเน้นการออกแบบถังหมักหรือบ่อหมักสำหรับเป็นที่เก็บน้ำเสียและเกิดการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำให้กลายเป็นแก๊สมีเทน ที่สามารถใช้เป็นพลังงานทดแทนน้ำมันได้ เช่น ถังหมักแบบไร้อากาศในโรงเลี้ยงสุกร ระบบบำบัดแบบยูเอเอสบี (upflow anaerobic sludge blanket, UASB) ซึ่งเป็นระบบบำบัดที่มีการป้อนน้ำเสียเข้าระบบจากด้านล่างของถังปฏิกรณ์ขึ้นสู่ด้านบน (up-flow feeding) โดยปัจจัยสำคัญของระบบนี้คือเม็ดตะกอนจุลินทรีย์ (anaerobic granules) ที่เจริญเติบโตอยู่ในลักษณะแขวนลอย (ภาพที่ 8)

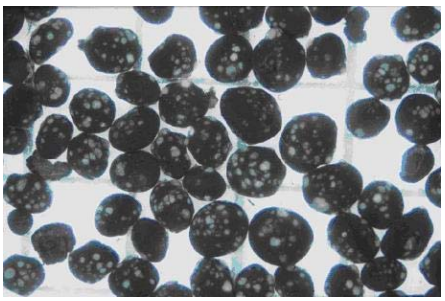

ภาพที่ 8 เม็ดตะกอนจุลินทรีย์
ที่มา (Field, 2005)

สำหรับประเทศไทยเริ่มมีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมฉบับแรกในปี พ.ศ. 2518 เรียกว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นฉบับที่ 2 บังคับใช้ในปี พ.ศ. 2521 และฉบับที่ 3 ในปี พ.ศ.2522 ซึ่งในสมัยรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ได้มีร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้นใหม่ โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2535 เรียกว่า **พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535** โดยมุ่งกระจายอำนาจของการวางแผนและปฏิบัติการสิ่งแวดล้อมลงสู่ท้องถิ่น ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติแบ่งเป็น 3 หน่วยงาน ได้แก่ กรมควบคุมมลพิษ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553)

จากการปรับโครงสร้างการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมครั้งนี้ก่อให้เกิดมาตรฐานลักษณะของน้ำทิ้งต่างๆ การออกกฎหมายสำหรับโรงงานที่ต้องมีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่สิ่งแวดล้อม และผลักดันการจัดการระบบบำบัดน้ำเสียชุมชนให้เกิดเป็นรูปธรรม ซึ่งจากรายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2551 (กรมควบคุมมลพิษ, 2552) พบว่าประเทศไทยมีระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน100 แห่ง มีความสามารถในการบำบัดน้ำเสียประมาณ 3.2 ล้านลูกบาศก์เมตร/วัน แบ่งออกเป็น ระบบแบบบ่อปรับเสถียร 42 แห่ง ระบบแบบบ่อปรับเสถียรร่วมกับบึงประดิษฐ์ 3 แห่ง ระบบแบบบ่อเติมอากาศ 16 แห่ง ระบบแบบคลองวนเวียน 17 แห่ง ระบบแบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์ 19 แห่ง ระบบแบบจานหมุนชีวภาพ 1 แห่ง และระบบแบบบึงประดิษฐ์ (wetland) 2 แห่ง สำหรับโรงงานสังกัดกรมโรงงานอุตสาหกรรมมีจำนวน 103,751 โรงงาน (สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย, 2553) โดยประเภทของโรงงานที่ 2 และ 3 จะต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียผ่านมาตรฐานก่อนทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม ซึ่งส่วนใหญ่ระบบบำบัดน้ำเสียเป็นระบบแบบแอกทิเวเต็ดสลัดจ์ ระบบแบบบ่อเติมอากาศ และระบบแบบบ่อปรับเสถียร

บทสรุป

เทคโนโลยีที่ใช้ในการบำบัดน้ำเสียถูกพัฒนาขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์เดียวกันคือบำบัดน้ำเสียให้มีคุณภาพดีและผ่านมาตราฐานสิ่งแวดล้อม ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ควรคำนึงถึงประเภทของน้ำเสีย หากน้ำเสียมีความสกปรกและปนเปื้อนของสารพิษมาก ควรใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพสูง แต่ถ้าน้ำเสียมีความสกปรกและปนเปื้อนของสารพิษน้อย ควรเลือกเทคโนโลยีที่ง่ายต่อการดูแล และเหมาะสมกับท้องถิ่นนั้นๆ เช่น กังหันน้ำชัยพัฒนาซึ่งเป็นเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุนช้าแบบทุ่นลอย ทำให้เพิ่มออกซิเจนในน้ำได้ดีจากการเคลื่อนที่ของกังหัน สามารถนำไปใช้ได้ทุกสถานที่ และง่ายต่อการซ่อมบำรุงของเจ้าหน้าที่ ตลอดจนโครงการพระราชดำริแหลมผักเบี้ยที่ใช้เทคโนโลยีบำบัดน้ำเสียแบบธรรมชาติช่วยธรรมชาติ โดยใช้พืชที่มีในท้องถิ่น เช่น กกกลม ธูปฤษี หญ้าประเภทต่างๆ นอกจากสามารถ

บำบัดน้ำเสียแล้ว ยังสามารถนำพืชที่เหลือไปทำหัตถกรรม และเลี้ยงสัตว์ได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ อุดมสินโรจน (2542). **การบำบัดน้ำเสีย.** (2 ที่พิมพ์ครั้ง) กรุงเทพฯ: สยามสเตชั่นเนอรี่ซัพ พลายส์

กรมควบคุมมลพิษ. (2551). **รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2551**. กระทรวงทรัพยกรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2553). **กระบวนการบำบัดน้ำเสียและระบบบำบัดน้ำเสีย.** สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2553 จากเว็บไซต์ระบบเครือข่ายสารสนเทศด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมของไทย**:** http://teenet.tei.or.th/DatabaseGIS/wastewater_treatment.html

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2553). **พระราชบัญญัติส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ .2535** สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2553 จากเว็บไซต์ระบบฐานข้อมูลกฎหมายสิ่งแวดล้อมและมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ: http://envilaw.onep.go.th/searchel.aspx

เพ็ญโฉม ตั้ง (2550). **มินามาตะ เรื่องราวที่มากกว่าโรคร้าย**. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2553 จากเว็บไซต์: http://www.chemtrack.org/News-Detail.asp?TID=3&ID=10

DBS Manufacturing. (2008**). Oxidation ditches.** Retrieved October 2, 2010, from Web site: http://www.dbsmfg.com/oxidation ditch.html

Ferrara, A. R. (2010). **History**. Retrieved April 20, 2010, from Pollution Issues Web site: http://www.pollutionissues.com/Fo-Hi/History.html

Field, J. (2005). **Anaerobic granular sludge bed technology pages**. Retrieved April 20, 2010, from Web site: http://www.uasb.org

González, J.F. (1996). **Wastewater treatment in the fishery industry.** Retrieved March 27, 2010, from FAO Corporate Document Repository Web site**:** http://www.fao.org/docrep/003/v9922e/V9922E34.jpg.

Pearson Company. (2001).**Industrial Microbiology: Introduction**. Retrieved March 27, 2010, from http://cwx.prenhall.com/brock/chapter12/objectives/deluxe-content.html

Tamburino V., Zema D. A., Zimbone S. M. (2008). **Agricultural recycling of oliva oil mill wastewater and experiences on citrus wastewater lagooning in southern Italy**. Retrieved March 27, 2010, from Web site: http://waste.com.ua/cooperation/2008/theses/tamburino.html.

Wikipedia. (2010). **Trickling filter**. Retrieved April 20, 2010, from Web site: http://en.wikipedia.org/wiki/Trickling_filter

WPL. (2010). **Innovating waste water solution**. Retrieved March 27, 2010, from Web site:http://www.wpl.co.uk/images/hires/SBR/Final-SBR-flow.gif